

AN EXPONENT OF "GÂNDIREA", V. VOICULESCU

Sorin Gheorghe Suci, Assist. Prof., PhD, "Sapientia" University of Tîrgu-Mureş

Abstract: Our paper aims to underline V. Voiculescu's contribution in consolidating the prestige of one of the most important literary magazines from this part of Europe, on the one hand, and to reveal the way in which the writer embeds his work in tradition, on the other hand, keeping in mind the fact that he was declared a "gândirist prior to Gândirea" ("The Thought"). Therefore, we will emphasize two of V. Voiculescu's Midrashic styled embroideries, "Jacob's Wrestle with God" and "The Annunciation", both published in the well known literary magazine, in order to cast a light upon the way in which V. Voiculescu makes literature.

Keywords: tradition, orthodoxy, literature, Midrashic style, symbols

Pentru început, vom aminti faptul că această lucrare vine în completarea uneia mai vechi¹, accentul punându-se, de această dată, pe două dintre povestirile voiculesciene scrise în stil midrașic, *Lupta lui Iacob cu îngerul*, respectiv *Buna Vestire*, ambele publicate de către scriitorul român în paginile prestigioasei reviste literare *Gândirea*. Aceasta a reprezentat unul dintre centrii nervoși ai culturii interbelice românești. Ca revistă literară, fie și doar faptul că în paginile ei a fost publicată una dintre capodoperele literaturii române, *Craii de Curtea-Veche* – în foileton, începând cu al doilea număr din 1926 –, o recomandă pentru prezența pe podium. O apreciere deosebită vine din partea unui reprezentant de marcă al modernității vieneze interbelice, Hugo von Hofmannsthal: „Noi, scriitorii germani, am fi mândri să avem o revistă literară ca a voastră. O comparație cu *La Nouvelle revue française*, sau cu corespondenta ei de peste Rin, *Die Neue Rundschau* e în avantajul *Gândirii*.”²

Asfel, vom readuce în discuție faptul că unul dintre pilonii literaturii de la *Gândirea* (alături de Lucian Blaga, Adrian Maniu, Aron Cotruș dar și de bunul său prieten, Ion Pillat, cel care l-a determinat a nu renunța la a scrie poezie) a fost V. Voiculescu. Primele sale poeme au apărut în paginile revistei în numărul din ianuarie 1927. Până la acea dată, publicase, după debutul, din 3 martie 1912, cu poezia *Dorul* (în *Convorbiri literare*), volumele *Poezii* (1916), *Din Țara Zimbrului* (1918) și *Pârgă* (1920), cel în care majoritatea criticilor văd deja originalitatea poeziei voiculesciene, deși această originalitate este prefigurată încă din primul său volum, după cum bine a remarcat Ovidiu Papadima³. În numărul în care debutează la *Gândirea*, la loc de cinste, imediat după editorialul lui Nichifor Crainic, *Între Apollo și Isus*, vin trei poezii de-ale sale: *Pe decindea Dunării*, *Argonaut* și *Sufletul*.⁴ Prin intermediul acestor poeme, poetul ce a fost văzut, de către o parte a criticii, „gândirist înaintea *Gândirii*”, își începe colaborarea la cea mai importantă revistă literară interbelică. Ca număr de apariții în paginile revistei se află pe locul secund, depășit doar de

¹ Suci Sorin-Gheorghe, *V. Voiculescu în atmosfera „Gândirii”*, Proceedings of „Conferința internațională a doctoranzilor în filologie”, CID, Ediția I, Tîrgu-Mureș, România, Studii Umaniste și Perspective Interculturale. Simpozion Internațional (1; 2011; Tîrgu-Mureș) în Cornel Moraru, Al. Cistelean, Iulian Boldea (coord.), *Studii Umaniste și Perspective Interculturale: cercetări ale doctoranzilor în filologie: conferința internațională: 14-15 aprilie 2011*, Editura Universității „Petru Maior”, Tîrgu-Mureș, 2011, pp. 230-239.

² Hugo von Hofmannsthal *apud* Emil Pinte, *op. cit.*, p. 6.

³ Ovidiu Papadima, *Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu*, în „Gândirea”, București, an XXII, nr. 7, pp. 390-398.

⁴ V. Voiculescu, *Pe decindea Dunării*, *Argonaut*, *Sufletul*, în „Gândirea”, București, an VII, nr. 1, ianuarie, 1927.

bunul său prieten, I. Pillat. Mai reamintim aici și faptul că revista *Gândirea* îi dedică un număr omagial, numărul șapte al anului XXII de apariție, în august – septembrie 1943, număr în care N. Crainic (*V. Voiculescu poet al spiritului*), semnează primul articol dedicat operei voiculesciene, urmat de câteva dintre poemele acestuia din urmă. Apoi, vine rândul prietenului I. Pillat (*V. Voiculescu poet al țării și al sufletului ei*), al lui N. I. Herescu (*V. Voiculescu și poezia pură*), O. Papadima (*Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu*) și Pan M. Vizirescu (*Poetul V. Voiculescu*). Pe lângă poezii, V. Voiculescu a publicat la *Gândirea* și câteva dintre povestiri, caracterizate de către Nicolae Oprea într-un studiu dedicat magicului din proza autorului *Ultimelor sonete...* „În anii '30 V. Voiculescu avea să publice, totuși, o serie de povestiri – câteva în *Gândirea* ortodoxistă – cu subiecte religioase (*Lupta cu îngerul*, *Buna Vestire*, *Sacul de cartofi* ș. a.), în proiecție complementară față de «lirica veche» din *Poeme cu îngeri*. Fără să depășească «programul tradiționalist», prozele acestei vârste se remarcă prin forța de evocare și de reinterpretare a eroilor și miturilor din *Vechiul Testament* în formula parabolei sau a construcției alegorice. În 1932, prozatorul chiar întocmise sumarul unei culegeri tematice, intitulat *Toiaagul amintirilor*, rămasă multă vreme în manuscris. Deși orientate tezig și marcate de etica religioasă prea explicită, povestirile biblice lasă să se întrevadă un prozator temerar și inventiv în acest perimetru, «extrăgând semnificațiile simbolice din texte consacrate și atribuindu-le valori filosofice moderne».⁵ Amendăm, întrucâtva, aceste afirmații, menținând valabilitatea celei din urmă. Astfel, în viziunea noastră, *Buna Vestire* și *Lupta cu îngerul* reprezintă „reinterpretări” în duh (pe model midrașic) a câte unei întâlniri, vetero- și novotestamentare, pe de o parte, iar, pe de alta, legat de „programul tradiționalist”, vom vedea, puțin mai încolo, cam care era poziția lui V. Voiculescu în privința tradiției, precum și modul în care decurgea efortul său de a nu fi înregimentat în nici un fel de „programă.” Cât despre „etica religioasă prea explicită” și „tezismul” lor, nu credem că unei scriituri iconice, așa cum o vedem noi⁶, i se potrivesc aceste atribute, deoarece acest tip de scriitură nu impune vreo teză (cum bine remarcă același N. Oprea în capitolul dedicat lecturilor inadecvate ale prozei voiculesciene⁷) ci expune într-o contemplare. Vederea cititorului ajunge, sau nu, în funcție de puterea harului, în preajma sursei revelatoare a originarului, prin forța simbolului (văzut în sens palamit⁸).

⁵ Nicolae Oprea, *Magical în proza lui V. Voiculescu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003, pp. 7-8.

⁶ Sorin Suci, *Vasile Voiculescu. Poemul icoană sau calea spre lumină*, în Dorin Ștefănescu (coord.), Sorin Suci, Adela Rezan, Bogdan Rațiu, *Deschiderea poemului. Exerciții hermeneutice*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, pp. 8-54.

⁷ „Nu putem accepta nicicum aberația lui Alexandru George, după care autorul «face speculații asupra faptelor narate», iar «povestirile lui Voiculescu sunt debitate de un erou care a trăit împrejurările descrise și care le evocă pentru a da mai multă tărie unor susțineri teoretice». Nici măcar concluzia, mai maleabilă, a lui Ion Vlad: «Nu de puține ori scriitorul decantează credințele și enigmaticele oferind soluția interpretării pe deplin logice și raționale a unor întâmplări». Întrucât *locutorul* sau *povestitorul* voiculescian din prozele «în ramă» nu coincide niciodată cu autorul narator. *Indicatorii* pronominali și verbali marchează explicit distincția dintre primul și al doilea agent al narațiunii” (Nicolae Oprea, *op. cit.*, pp. 25-26).

⁸ Sf. Grigorie Palama ne arată că „un simbol care ține de natura lucrului simbolizat și un simbol de altă natură. De exemplu, zorile sunt un simbol natural al soarelui, căci sunt din lumina lui. Simbolul de altă natură poate fi iarăși un lucru care subzistă de sine, sau unul care e numai iluzie, fantasmă, apariție fără realitate. [...] Simbolul natural e totdeauna cu și în natura de la care își are existența. Cel de altă natură și subzistând de sine, nu poate fi totdeauna cu lucrul simbolizat, dar poate exista și mai înainte și după momentul în care e socotit simbol. În sfârșit, simbolul fără subzistență reală, produs de providență, nu există decât în momentul în care servește ca simbol. Nu există nici mai înainte, nici după aceea, pierind îndată cu desăvârșirea” (Sf. Grigorie Palama, *Cuvânt*

Dintre textele voiculesciene publicate în paginile *Gândirii*, unul relevant pentru modul în care poetul face literatură apare în primul număr al anului 1932. Acesta este *Lupta cu îngerul*⁹, viziunea lui V. Voiculescu asupra episodului veterotestamentar, construită în stil midrașic, și nu numai, viziune ce se pliază pe orizontul ortodoxiei lui N. Crainic având, totuși, nuanțe diferite. „Oricum, îndemnul îngerului e totdeauna lupta. Numai Satana e ispită, vrajă de câștig ușor asupra a tot cât cuprinzi cu ochii... Minunea cea mare a fost că atingerea cu îngerul îl întărea pe om. El devenia mai puternic, pe măsură ce se îndelunga îmbrățișarea. Virtutea lui creștea, cu cât dura misterioasa inițiere. Iacob se împuternicia ca Anteu, dar spre deosebire de acela, nu atingând pământul ci cerul coborând în înger. Omul alăturat de înger suga fluid sfânt, care trecea în el ca în legea vaselor comunicante, din cel plin în cel gol, prin mediatorul înaripat încât precursorul lui Cristos a trebuit să se smulgă cu violență din veriga ce-l strângea din ce în ce mai cumplit, înainte de a se umple de el omul întreg... Căci nu era el messia, menit să săvârșiască deplin transfuzia divină.”¹⁰ Se poate observa aici, după cum aminteam și în lucrarea citată anterior, ideea sofianicului, a transcendentului care coboară, idee blagiană, scumpă și lui N. Crainic. Constantin Jinga subliniază și el caracteristicile scriiturii voiculesciene atunci când vorbește despre particularitatea tradiționalismului acestuia: „În literatura lui se respiră un cu totul alt aer decât la Coșbuc, Goga sau Nichifor Crainic. Pentru el, tradiția depășește cu mult limitele satului românesc, iar principiul și finalitatea ei sunt bine determinate și transcendente. Tradiția nu este importantă, în creația voiculesciană, atât ca tezaur folcloric sau ca rezervor de inspirație, cât în calitatea ei de principiu, criteriu și mediu permanent al Revelației divine. Din acest punct de vedere, V. Voiculescu ar putea fi considerat tocmai un tradiționalist în sensul teologic al cuvântului. El trăiește și scrie în răspărul lumii moderne, fără însă a fi întru totul străin de modernism. Folosindu-ne de o interesantă formulare de-a lui Mircea Vulcănescu, am spune mai degrabă că V. Voiculescu este martor al secularizării unei lumi care se complăce deja în ispita de a se amesteca în lucrarea de mântuire a lui Dumnezeu.”¹¹ Se observă, de asemenea, în *Lupta cu îngerul*, pe lângă construcția de tip midrașic a textului, intertextualitatea, remarcată, printre alții, de către Roxana Sorescu, precum și legătura permanentă a poetului cu una din matricile Occidentului, lumea vechii Elade, prin miturile și chiar prin filosofia ei.

Pe de altă parte, V. Voiculescu, la fel ca L. Blaga, nu agreează tendința de închistare în doctrină a gândirismului, scriitura sa dovedind valențe surprinzătoare, uneori. R. Sorescu, vorbind despre noutățile lirismului voiculescian din volumul *Destin*, unde poetul „experimenta înlocuirea unei alegorii imaginare”, preponderentă în volumul *Poeme cu îngeri*, „cu mici poeme epice în versuri”, remarcă faptul că acestea (*Ionică*, *Hoții de cai*, *Zmeu bătrân*, ș.a.m.d) „propuneau o modalitate poetică foarte îndrăgită de romantici, cu o acțiune plasată în spațiul arhaic al satului românesc. Zece ani mai târziu, când tinerii din Cercul literar de la Sibiu porneau întreprinderea lor de recuperare a speciei de sinteză epico-lirică care era

pentru cei ce se liniștesc cu evlavie; al treilea dintre cele din urmă. Despre sfânta lumină, în *** Filocalia sau culegere din textele Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși, vol. VII, traducere, introducere și note Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977, pp. 263-272).

⁹ V. Voiculescu, *Lupta cu îngerul*, în „Gândirea”, București, an XII, nr. 1, ianuarie, 1932.

¹⁰ *Ibidem*, p. 27.

¹¹ Constantin Jinga, *Biblia și sacrul în literatură*, Editura Universității de Vest, colecția *episteme* [2] Timișoara, 2001, p. 43.

balada, ar fi putut revendica în Voiculescu un precursor. Mai ales că nu făceau greșeala – generalizată înainte de 1944, dar și după - de a-l considera pe înaintașul lor un «tradiționalist» numai pentru că publica la *Gîndirea*, dăruindu-i, prin I. Negoîtescu și, mai ales, Șt. A. Doinaș, întreaga lor prețuire și recunoscînd poate în el un tehnician bine camuflat, preocupat de abolirea graniței dintre genurile și speciile literare, granițe care, limitînd, închideau perspectivele de evoluție semantică a textelor.”¹² De altfel, încercînd a face ordine prin terminologia voiculesciană (folosită în teoria poetului cu privire la artă și tradiție), Mircea Braga remarcă efortul artistului de „a evita separarea tranșantă de excesul «gîndirist»,”¹³ o ruptură, chiar, pe care L. Blaga nu a ezitat să o facă. M. Braga subliniază faptul că autorul *Poemelor cu înger* se delimitează, totuși, de această direcție, exemplificînd printr-o replică a lui V. Voiculescu din interviul acordat lui I. Valerian: „Tradiționalismul se naște, nu se face... N-aș refuza inspirației mele un subiect cu caracter tradiționalist, dar nu înțeleg să abuzez. De aici și pînă la *sistema* – subl. ns. M.B. – tradiționalistă e o prăpastie.”¹⁴ Același M. Braga observă o similitudine între modul în care L. Blaga „regîndește mitul creștin în termenii unui pronunțat panteism,”¹⁵ refuzînd dogmatismul, și abordarea voiculesciană din *Sacul cu cartofi*, o reluare în proză, din 1953, a unui „poem dramatic”, elaborat și publicat în 1934, unde „sînt infirmate orice mobiluri ortodoxist gîndiriste.”¹⁶ Fragmentul din operă, care ne ajută la ilustrarea acestui punct de vedere, sună așa: „Paznicul singur crescuse pînă a-l înțelege cu inima... în inima lui s-a răsfîrînt de acum încolo toată drama din sufletul tînărului. Rînd pe rînd a fost, cu Ițic odată, ucenic la rabin și la preot, a învățat cu osîrdie legile, le-a simțit întîi dulci, apoi strîmpte, amare și le-a zvîrlit ca să se facă ateu, bezbojnic... Omul blînd din popor, aluatul acela de moldovean pașnic cu rusnac aiurit, întruchipează mulțimea, gloata sătulă de varga lui Moise și crucea lui Isus, setoasă de nou, lacomă [de] senzațional, gata să pornească pe căi aspre, nemaiumblate. Cuvintele lui Ițic cad în mintea lui ca razele magnetice din privirile unui fahir pe pamîntul în care va crește numai în cîteva ceasuri, dintr-o sămînță atunci pusă, un copac întreg.”¹⁷ Or fi ele infirmate „orice mobiluri ortodoxist gîndiriste” în *Sacul cu cartofi*, dacă ne gîndim la abordarea unui Dumitru Micu¹⁸, de exemplu, înșă povestirea aceasta reprezintă, credem noi, o viziune originală, plină de umor autentic, românesc și evreiesc, pe de o parte, o abordare, spuneam, a eshatologiei creștine, ce prefigurează reîntoarcerea lumii la vremea aurorală a creștinismului, la credința dintîi a Bisericii Una, la cea de-a doua venire a lui Iisus anunțată de Sfîntul Ilie, cel ce va aduce pacea între popoare și va uni inimile acestora.

O altă povestire, *Buna Vestire*¹⁹, de aceeași factură cu *Lupta cu îngerul*, apare într-al patrulea număr din 1932 al revistei *Gîndirea*. Episodul, novotestamentar de această dată, este redat în *Evanghelia după Luca* și nu este greu de remarcat preferința lui V. Voiculescu,

¹²Roxana Sorescu, *Ultimul mag – primul creștin. Cîteva teze preliminare pentru interpretarea prozei lui V. Voiculescu*, studiu introductiv la V. Voiculescu, *Opera literară. Proza*, Editura Cartex 2000, București, 2003, p.7.

¹³ Mircea Braga, *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, Editura Minerva, 1984, p. 69.

¹⁴ I. Valerian, „De vorbă cu... V. Voiculescu”, în vol. *Cu scriitorii prin veac*, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 239 *apud* M. Braga, *op. cit.*, p. 68.

¹⁵ Mircea Braga, *op. cit.*, p. 127.

¹⁶ *Ibidem*, p. 128.

¹⁷ V. Voiculescu, *Sacul cu cartofi*, în *Opera literară. Proza*, Editura Cartex 2000, București, 2003, p. 411.

¹⁸ Dumitru Micu, *Gîndirea și gîndirismul*, Editura Minerva, București, 1975.

¹⁹ V. Voiculescu, *Buna Vestire*, în „*Gîndirea*”, București, an IX, nr. 4, 1932, pp. 156-157.

semnalată de către R. Sorescu²⁰, pentru acele *logia*²¹ „traduse” de către un spirit întrucâtva asemănător, păstrând proporțiile, desigur. Din introducerea lui Valeriu Anania la această Evanghelia putem să realizăm și de ce: „se știe că în anul 44 el făcea parte din comunitatea creștină a Antiohiei, în Siria, cetate în care i se bănuiește și obârșia. Oricum, Luca este un produs al lumii elenistice, atât de înfloritoare în Asia Mică, un intelectual care gândește și scrie grecește, într-o limbă literară pe care nu o egalează nici un alt autor noutestamentar (cu excepția celui ce a redactat *Epistola către Evrei*). Știm de asemenea, cu siguranță, că a fost colaborator apropiat al Sfântului Apostol Pavel, care-l menționează în epistolele sale ca pe unul din cei mai devotați ucenici, atât în drumurile lui misionare cât și în cele două captivități din capitala imperiului. Avem destule motive să credem că Luca era medic profesionist, iar o mărturie din secolul VI îl atestă și ca pictor, autor al primului portret-icoană al Maicii Domnului. Lui îi datorăm și scrierea Faptele Apostolilor.”²² Unul dintre aspectele demne de a fi remarcat în *Buna Vestire* voiculesciană îl reprezintă împletirea simbolisticii arhetipale în câteva fraze ce ne pun în fața icoanei închinată acestui eveniment auroral al creștinismului: „Și totuși, afară, atins de vijelia fără vânt, plopul își îndoaia țâșnetul verde, ca o coloană de frunze liquid repezită în sus și curbată de legile căderii. Moile cataracte de foi ale palmierului se sbăteau spăimântate. Genele zorilor lungi și negre se lăsaseră la loc peste ochii închiși. Roata crugului se’ntoarse cu o spiță înapoi și peste lume atârna un amurg îngânat. Numai trupul fecioarei se luminea de toată lumina înăbușită în zări. Voevodul cerului aducea în mână o veste: floare, sau stea cu raze de mireasmă? Ea lucea ca un crin de apă sfântă, în chipul unui lotus cu petalele-n cruce, cum urcă din inima iezerelor sacre. Fecioara căzu în genunchi și adoră. Slemnea unei uriașe amintiri îi spintecă sufletul deșteptat: odinioară, când deschisese ochii întâi, zărise același chip, în rai.”²³ V. Voiculescu brodează pe țesătura biblică, adăugând

²⁰ Vorbind despre parabola orbului și dobândirea adevăratei vederi, Roxana Sorescu afirmă: „Dobândirea vederii, ca posibilitate fizică și ca vedere spirituală, vedere și recunoaștere a lui Iisus ca Lumină a lumii, este narată în *Evanghelia după Luca*, *Evanghelia* din care s-a inspirat întotdeauna Voiculescu (...) (Roxana Sorescu, *O călătorie inițiativă eșuată: drumul orbului Zahei spre Lumină*, în V. Voiculescu, *Zahei Orbul*, prefată, tabel cronologic și referințe critice de Roxana Sorescu, Editura Art, București, 2010, p. 26).

²¹ Formă de plural de la grecescul *logos* (cuvânt). J.-L. Marion ne arată că darul Logosului „nu dăruiește numai icoanele ca icoane. Sau, mai bine spus, printre acestea ar trebui să numărăm și Scripturile – *logia* dăruite într-un mod la fel de real cum *Logosul* «s-a dat pe sine însuși» (*Galateni*, 2, 20). (...) Dăruindu-se, *Logosul* eliberează *logia*. Noi le traducem cu «Scripturi», însă ele ar trebui înțelese mai degrabă ca «rostiri» care conțin, înainte de toate, fapte și gesturi, *res gestae* ale *Logosului*” (Jean-Luc Marion, *Idolul și distanța*, trad. de Daniela Pălășan, Tinca Prunea-Bretonnet, coord. Cristian Ciocan, Editura Humanitas, București, 2007, p. 253). Ca să fim în ton cu spusele lui N. Berdiaev, mai adăugăm, odată cu același J.-L. Marion, care ne relevă rolul discursului laudativ și al rugăciunii, ca singure modalități de adresare către divinitate: „Limbajul însuși provine, însă, prin acele *logia* de care am amintit, din distanța care îl dăruiește pentru a-l închina la o laudă absolută” (*Ibidem*, p. 285).

²² Valeriu Anania, introducere la *Evanghelia după Luca*, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli, Editura IBMBOR, București, 2001. Calitatea scriiturii Sf. Apostol Luca, scriitură ce folosește imaginea elocventă, aspect care susține opinia Roxanei Sorescu, ne este redată și de către anonimul aspirant la înduhovnicire din seria de narațiuni cunoscută sub numele de *Pelerinul rus*, atunci când ni se relevă modul în care tratează rugăciunea fiecare dintre cei patru evangheliști: „Iată, de pildă, la Sfântul Matei găsim începutul și pășirea în rugăciune, veșmântul, condițiile și celelalte. Mergând mai departe, la Sfântul Marcu găsim exemplele, la *Sfântul Luca, pildele* (s. n. S. S. G.), iar la Sfântul Ioan, practica tainică săvârșită în rugăciunea lăuntrică, deși toate acestea se găsesc, mai pe scurt sau mai pe larg, la toți evangheliștii” (*** *Pelerinul rus. Mărturisirile sincere către duhovnicul său ale unui pelerin rus cu privire la rugăciunea lui Iisus*, trad. după originalul din Svesto-Troițko-Sergheievici Lavrî de arhimandrit Paulin Lecca, Ediția a II-a, Editura Sophia, București, 2012, pp. 163-164).

²³ V. Voiculescu, *op. cit.*, p. 156.

„simboluri grele de înțeles” (T. Vianu), dar, chiar dacă nu respectă canonul doctrinar al iconografiei ortodoxe, încărcând simbolic „icoana” astfel obținută, nu cade în acele „pleonasme vizuale”²⁴ pe care pictorul Sorin Dumitrescu le condamnă în tablourile religioase pietiste, ci procedează asemenea iconarilor pravoslavnici, suprapunând, în genul matrioskăi, mai multe scriituri iconice, prin tehnica *mise-en-abyme*-ului. Să nu uităm, totuși, faptul că scriitorul nostru se află în perioada căutărilor, anterior momentului întâlnirii destinale din cadrul Rugului Aprins. Putem spune că această povestire este un imn închinat Fecioarei care, prin acceptul ei conștient – care, zugrăvit fin de către iconarul dăruit cu har în icoana ortodoxă a Bunei Vestiri, exprimă și posibilitatea liberului arbitru prin gestul zăgăzuitor, retractil, al Fecioarei la impetuoșitatea cererii solului, arhanghelul Gavril²⁵, moment în care cosmosul încremenește așteptând cu sufletul la gură răspunsul Mariei – va asuma drumul către mântuire al umanității căzute, alegând cu bucurie calea durerii întru bucuria finală. Vom sublinia aici doar un aspect simbolic ce amintește de o altă icoană, cea a Intrării Domnului în Ierusalim/ Duminicii Stâlpărilor, și care dovedește, dacă mai era nevoie, temeinica cunoaștere a Sfințelor Scripturi aplicate artistic în operă – dar și folosirea simbolisticii provenite din alte surse -, anume plopul „atins de vijelia fără vânt”, secondat de palmierul ale cărui „moi cataracte de foi se sbăteau înspăimântate.” Simbolic, plopul este asimilat „Infernului, durerii, sacrificiului și lacrimilor”²⁶, iar ramura de palmier este considerată simbol al „victoriei, ascensiunii, regenerării și nemuririi.”²⁷ Astfel, aceste adaosuri voiculesciene în episodul Bunei Vestiri ne trimit către *copacul în furtună* din icoana amintită care, „proniator și catehetic, (...) reprezintă imaginea pătimirii proxime; doxologic, același detaliu reprezintă abrupta juxtapunere – aidoma juxtapunerii întunericului iadului, cu Hristos în mandorla luminii Împărăției, pe pragul Învierii -, de această dată, a ipostazei copacului furtunii/ pătimirii cu ipostaza liniștii veșnice a Logosului pătimitor, cum observă și străvechea versiune doxologică a lui Antim Ivireanul, ambele plasate, ca la Înviere, în pragul Ierusalimului Patimilor; bisericește, copacul furtunii indică Săptămâna a șasea a Triodului și orientarea vectorului eshatologic al Postului Mare spre celebrarea mistagogică a Săptămânii Patimilor, ca interval proniator pregătirii Învierii Hristosului Euharistic al Bisericii.”²⁸

Un alt aspect ce reiese din această versiune voiculesciană a episodului novotestamentar, aspect asupra căruia ne-am aplecat în lucrarea citată anterior²⁹, este cel al *energiilor increate*, al *luminii taborice* revelată celui ce se încumetă a pași pe calea isihiei. Trupul Fecioarei care „se luminează de toată lumina înăbușită în zări” ne dezvăluie această lumină increată, alta decât cea a astrelor care „au orbit în piscuri”³⁰ la apariția ei. Această lumină increată este redată cu un alb aproape ireal în icoanele ce zugrăvesc grădina Raiului pe pereții mănăstirilor bucovinene, de exemplu, sau este descrisă de către Motovilov, învățăcelul

²⁴ Sorin Dumitrescu, *Noi și icoana. 31+1 iconologii pentru învățarea icoanei*, Editura Anastasia, București, 2010, p. 235.

²⁵ *Ibidem*, pp. 231-246.

²⁶ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 3, P-Z, trad. de Daniel Nicolescu, Micaela Slăvescu et al Editura Artemis, București, 1995, p. 111.

²⁷ *Ibidem*, p. 11.

²⁸ Sorin Dumitrescu, *op. cit.*, p. 314.

²⁹ *Vezi supra*, nota nr. 4.

³⁰ V. Voiculescu, *Taborul*, în *Opera literară. Poezia*, Editura Cartex 2000, București, 2003, p. 486.

Sfântului Serafim de Sarov, într-o traducere a părintelui André Scrima.³¹ Bine, să nu uităm Schimbarea la Față, referința primă a *luminii taborice*.

Și, dacă tot am amintit de similitudini între V. Voiculescu și L. Blaga, ideea sofianicului, a transcendentului care coboară, pe de o parte, dar și vitalismul înspre care și-a îndreptat și V. Voiculescu, la un moment dat, pașii, pe de alta, o vom și ilustra cu ultimul vers al poemului blagian *Vei plânge mult ori vei zâmbi?* „Nu știi/ că numa-n lacuri cu nămol în fund cresc nuferi?” Acest vers se oglindește într-un pasaj din *Buna Vestire* voiculesciană: „...Sfetnicul sfântului sta cu mâna întinsă... Logodnica luă floarea și și-o puse în piept, în freamătul bucuriei universale: lumea trăi atunci un timp virgin de orice alt eveniment. Răsadul dumnezeiesc se prinse. Căci era floarea preursită, lotusul, care se plăsmuește adânc, în sânul lumilor de tină, dar care se smulge nomolului și se nălță deasupra apelor. Rupându-se, târăște ca o ancoră, lutul încleștat în rădăcini. Așa avea să se înalțe, după gestația pământească, germenul spiritual împlântat în umanitate. Floarea slobodă, desprinsă din cătușele pământului, ancoră din cer, se va ridica uriașă din străfund, biruind oceanul gravitației universale a păcatului, târând deasupra apelor existenței trecătoare, la lumina creatoare, lumea.”³² Această îngemănare dintre „mesagiile cerului și nostalgiile pământului”³³ din poezia voiculesciană a fost remarcată de către același O. Papadima: „Cosmosul ei e nerotunjit, fără limite precise, fiindcă nu e o lume în sine, ci una de *întrepătrunderi*. În ea transcendentul întipărește umanul, metafizica își caută glas prin susurile cărnii, infernul își înalță șuvoaiele tulburi de foc, cari totuși sânt iluminate și purificate *din altă parte*. Toate aceste stihii nu se alătură, nu se suprapun, ci se luptă, se amestecă. Poezia care le cuprinde astfel nu e numai o livadă înflorită ci podiș, înălțat pentru o dramă. De aci, o atmosferă de tragică încordare în aproape toate întinderile ei. O pendulare gravă între lutul părăsit prin însăși devenirea ei poetică - și miracolul presimțit, dar care întârzie să vie. O veghe în pisc, un solilocviu grav, în fața marilor întrebări metafizice.”³⁴

Pentru a completa cele afirmate până acum, ni se pare important a sublinia modul în care vede V. Voiculescu relația dintre artă și credință, viziune ce reiese dintr-o cuvântare ținută în fața studenților Facultății de Teologie din București, în anul 1935, cuvântare redată în paginile *Gândirii*: „Mă întrebați despre credință și expresia ei lirică? Despre artă și credință?.. Vă voi răspunde în ce privește înotul, cu cât gesturile în apă sânt mai mari și mai gălăgioase, cu atât înotătorul e mai slab, mai nesigur, aproape de înecare. Neștiutori, începătorii fac cele mai sgomotoase, dezordonate și grandilocvente gesturi cu brațele și picioarele... Înotul perfect, se face fără opintiri, e nesimțit.. Plutești, aproape cufundat întreg în apă, abia mișcând.. Astfel e înotul de fond, înotul serios în mare și ocean.”³⁵ Legat de religiozitatea voiculesciană, R. Sorescu ne amintește de faptul că poetul, „prin structura sa

³¹ André Scrima, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Editura Humanitas, București, 1996, pp. 201-202.

³² V. Voiculescu, *Buna Vestire*, în „Gândirea”, ed. cit., p. 157.

³³ Ovidiu Papadima, *Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu*, în „Gândirea”, Buc., an XXII, nr. 7, august – septembrie, 1943, p. 393.

³⁴ Ovidiu Papadima, cronică literară în „Gândirea”, București, nr. 6, iunie 1937, p. 305.

³⁵ V. Voiculescu, *Confesiunea unui scriitor și medic*, în „Gândirea”, București, an XIV, nr. 8, octombrie, 1935.

matriceală” ar fi „un scriitor religios”³⁶, chiar dacă, prin absurd, nu ar fi folosit motive și figuri biblice în textele sale.

Concluzionând, reamintim faptul că revista *Gândirea*, pornită la drum pe urmele *Luceafărului* sibian, a fost nevoită, la fel ca și acesta, să se mute la București. Eclectismul reprezintă una din coordonatele *Gândirii*, prestigiul acesteia venind din multitudinea de opinii găzduite în paginile ei. „*Gândirea*, ca intitulare, ar trimite mai degrabă la psihologie, dar interpretând metaforic trăsăturile acestui proces psihic central, vom înțelege mai bine însăși dinamica interioară a revistei, căci elementele prin care se definește gândirea sunt de ordin acțional, plenitudinar: a simți, voi, înțelege, imagina, întrevedea, asocia, proiecta, interpreta, selecta, structura, reflecta, rezolva etc. Totodată, cum gândirea îl personalizează și particularizează pe om, tot așa revista intenționa, prin viziunile ei, să afirme complexitatea și originalitatea culturii române și peste hotare. Caracterul ei eclectic, declarat de Cezar Petrescu, era și cel deschis adevăratelor talente din toată țara.”³⁷ Marea majoritate a scriitorilor și criticilor interbelici au colaborat aici, chiar dacă unii dintre ei doar pentru o scurtă perioadă. Doi dintre pilonii pe care s-a sprijinit literatura de la *Gândirea* au fost V. Voiculescu și I. Pillat. Credința adâncă a primului dintre ei, și creația literară ce a rezultat din împletirea cu această credință, s-a pliat, cu delimitările amintite anterior, pe direcția ortodoxistă și autohtonistă imprimată de N. Crainic. Direcțiile divergente, de multe ori, ale colaboratorilor revistei, cantonate însă în cadrul aceleiași orientări spirituale, au dat credibilitate acesteia, chiar dacă alunecarea spre extrema dreaptă a liderului *Gândirii*, N. Crainic, inevitabilă, dacă avem în vedere lupta pe viață și pe moarte dusă împotriva unei ideologii străine de fibra neamului, precum și încercarea de anexare la carul funerar al politicii i-au cam decolorat aureola, în zilele de final, determinând un tratament extrem de ostil din partea criticii „patronate” de regimul comunist ce s-a instaurat după război.

Cât despre V. Voiculescu și relația sa cu revista care, „prin fideliile ei, (...) a devenit repede o școală, în sens literar, dar și pedagogic, o școală de stimulare, trăire și afirmare, «plenitudinară», cum spune Petre Țuțea, «cu mijloacele teologiei și artei»”³⁸, putem spune că a fost una fructuoasă de ambele părți, chiar dacă poetul s-a detașat, oarecum, de curentul doctrinar al nucleului dur reprezentat de către N. Crainic și teologii ce sprijineau eforturile gândiriste. Ca număr de apariții în paginile *Gândirii*, autorul *Poemelor cu îngeri* se plasează pe locul secund, întrecut fiind doar de către cel ce l-a determinat, cu insistența sa, a continua să scrie și să publice poezie, I. Pillat. De asemenea, povestirile în stil midrașic, încercuite hermeneutic în lucrarea noastră, *Lupta lui Iacob cu îngerul și Buna Vestire*, ne relevă legătura strânsă a scriitorului cu tradiția creștină ortodoxă, tradiție care își trage și ea o importantă parte a sevei din rafinarea experienței veterotestamentare în învățăturile novotestamentare, ambele asimilate organic în țesătura societății arhaice tradiționale românești.

³⁶ Roxana Sorescu, *Aceeași unică lucrare de viață. Câteva teze preliminare pentru interpretarea poeziei lui V. Voiculescu*, studiu introductiv la V. Voiculescu, *Opera literară. Poezia*, Ed. Cartex 2000, București, 2004, p. 7.

³⁷ Constantin N. Străchinaru, *Permanența gândirismului*, în „Rost”, nr. 34, decembrie 2005, disponibil la <http://www.rostonline.org/rost/dec2005/gindirismul.shtml>, accesat la 28.01.2013.

³⁸ *Ibidem*.

Bibliografie:

- Anania, Valeriu, introducere la *Evanghelia după Luca*, în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneli, Editura IBMBOR, București, 2001.
- Braga, Mircea, *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, Editura Minerva, 1984.
- Chevalier, Jean. Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 3, P-Z, trad. de Daniel Nicolescu, Micaela Slăvescu et al Editura Artemis, București, 1995.
- Dumitrescu, Sorin, *Noi și icoana. 31+1 iconologii pentru învățarea icoanei*, Editura Anastasia, București, 2010.
- Jinga, Constantin, *Biblia și sacrul în literatură*, Editura Universității de Vest, colecția episteme [2] Timișoara, 2001.
- Marion, Jean-Luc, *Idolul și distanța*, trad. de Daniela Pălășan, Tinca Prunea-Bretonnet, coord. Cristian Ciocan, Editura Humanitas, București, 2007.
- Micu, Dumitru, *Gândirea și gândirismul*, Editura Minerva, București, 1975.
- Oprea, Mircea, *Magical în proza lui V. Voiculescu*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003.
- Papadima, Ovidiu, cronică literară în „Gândirea”, București, nr. 6, iunie 1937.
- Papadima, Ovidiu, *Peisajul interior din poezia lui V. Voiculescu*, în „Gândirea”, Buc., an XXII, nr. 7, august – septembrie, 1943.
- Scrima, André, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, Editura Humanitas, București, 1996.
- Sorescu, Roxana, *Aceeași unică lucrare de viață. Câteva teze preliminare pentru interpretarea poeziei lui V. Voiculescu*, studiu introductiv la V. Voiculescu, *Opera literară. Poezia*, Ed. Cartex 2000, București, 2004.
- Sorescu, Roxana, *O călătorie inițiativă eșuată: drumul orbului Zahei spre Lumină*, în V. Voiculescu, *Zahei Orbul*, prefață, tabel cronologic și referințe critice de Roxana Sorescu, Editura Art, București, 2010.
- Sorescu, Roxana, *Ultimul mag – primul creștin. Câteva teze preliminare pentru interpretarea prozei lui V. Voiculescu*, studiu introductiv la V. Voiculescu, *Opera literară. Proza*, Editura Cartex 2000, București, 2003.
- Străchinaru, Constantin N., *Permanența gândirismului*, în „Rost”, nr. 34, decembrie 2005, disponibil la <http://www.rostonline.org/rost/dec2005/gindirismul.shtml>, accesat la 28.01.2013.
- Voiculescu, V., *Buna Vestire*, în „Gândirea”, București, an IX, nr. 4, 1932.
- Voiculescu, V., *Confesiunea unui scriitor și medic*, în „Gândirea”, București, an XIV, nr. 8, octombrie, 1935.
- Voiculescu, *Lupta cu îngerul*, în „Gândirea”, București, an XII, nr. 1, ianuarie, 1932.